

Tre starka skäl att hylla vår vän Professorn

JÖRAN HÖK

Det känns ganska lätt att sätta sig ner och skriva ett vänbokskapitel till Gunnar Nygren. Varför ska jag strax förklara.

”Det är ingen konst att vara bra på det här jobbet, bara man har bra medarbetare”, fick jag höra av en annan professor för många år sedan. När det gäller Gunnar är det precis tvärtom. Det är ingen konst att vara en bra (eller åtminstone hyfsad) medarbetare när man har en bra professor.

Under de år som vi jobbat tillsammans har han bestrött min och andras Canossa-vandring på utbildningens och forskningens väg med så många goda råd, kloka idéer och milda tillrättavisningar att man bara haft att tacka och buga. Och när så varit lägligt bjuda på ett hederligt stopp öl.

Gunnars professorskap är på många vis en framgångssaga. Han startade sin akademiska karriär ganska sent, men sedan gick allt som geschwint.

Jag vill peka på tre områden där insatserna varit särskilt viktiga. Det första rör lokaljournalistik, det andra datajournalistik, det tredje källkritik i internationell journalistik.

Låt mig först säga något om Gunnars insatser när det gäller den geografiskt nära journalistiken.

Många håller säkert med när jag säger att lokalredaktionernas förtvinande har varit en stor olycka. Vi som harvat på dagstidningarnas lokalredaktioner (själv har jag arbetat på fyra) vet att det funnits många avigsidor: låg status i branschen, ofta långa arbetsdagar, träigt rutinmässiga uppdrag, risk för såväl nepotism (gynna somliga, missgynna andra) som självcensur (se genom fingrarna med ett och annat trots att man vet). Men detta till trots: det är där våra läsare finns som vi måste finnas. Kännedomen om de små, nära men viktiga frågorna har inte kunnat ersättas genom ”bevakning” från centralredaktioner och på avstånd.

Men det räcker inte med att stämma in i klagokören, utan man måste också förklara varför detta har hänt för att kunna se om det i framtiden kan erbjudas några alternativ.

Just där har Gunnar gjort en insats i de många projekt och böcker som han presterat på egen hand och i projekt där han varit drivande tillsammans med andra. Och visst har forskningen givit eko. Flera av Gunnars och kollegornas forskning har blivit opinionsbildande och bidragit till att tvinga många medieföretag att tänka om.

Det andra förtjänstområdet rör datajournalistiken. Redan för flera decennier sedan försökte ett fåtal journalister plädera för och även tillämpa så kallad ”precision journalism”, ofta i form av tillämpad vetenskaplig metodik i samband med undersökande journalistik (Meyer 1973). Senare, under 80- och 90-talens datorisering vann denna metodik gehör och vi kunde skönja en systematiskt forskningsinriktad journalistik; ”computer-assisted reporting” (Gray, Chambers & Bounegru, 2012). Datajournalistikens utveckling har i glädjande utsträckning kunnat bidra till sådana viktiga internationella journalistiska insatser som avslöjandena av försnillade skattepengar på paradisöar (Panama papers) och tvättade östeuropeiska svarta pengar i bland andra svenska och danska banker. Gunnar har här på flera sätt bidragit till den nordiska datajournalistiken, dels genom initiativ till samlande forskningskonferenser, dels genom att starta en mycket uppskattad svensk akademisk utbildning för journalister vid Södertörns högskola.

I min egen avhandling från 1995 frågade jag mig varför det saknas en dialog och kunskapsutveckling mellan forskare och journalister som arbetar med internationella konflikter. Jag förutspådde att en sådan arena skulle komma att växa fram under det kommande decenniet. Datajournalistikens utveckling har i glädjande utsträckning bekräftat min profetia.

Här har Gunnar gjort en insats för att länka en engagerad och engagerande journalistik med en engagerad och engagerande forskningsmetodik. Sådana initiativ skapar länkar som kan förnya och förbättra såväl forskning som journalistik. Forskningen kommer ut med sina resultat och kan pröva sina metoder inför en större publik, journalistiken lär sig att gå på djupet, att vara rigorös i sin metodik och att ifrågasätta även sina egna tillvägagångssätt och resultat.

Det tredje förtjänstområdet rör journalistikens villkor på den globala arenan. Här har jag själv deltagit i flera projekt med Gunnar (Nygren 2015 och Nygren & Hök, 2018). Med internationaliseringen och i vissa fall globaliseringen av massmedierna har journalistikens betydelse i den politiska påverkansprocessen blivit större. Inte minst gäller det för journalister och forskare att vara vaksamma när maktresursstarka och ljusskygga aktörer försöker utnyttja de traditionella massmediernas trovärdighet och tillgänglighet. Det är ingen tillfällighet att Phillip Knightleys klassiska verk om krigsjournalistiken (1975) bär undertiteln ”The War Correspondent as Hero, Propagandist and Myth Maker”.

Som Gunnar påpekade i förordet till vår antologi om Ukrainakrisen (Nygren, 2016) ägnar makthavare i olika stater allt mer kraft åt att kontrollera informationsflödet. Vi lever i ”cyberkrigens” tidevarv, en ny sorts kallt krig där

den moderna informationsteknologin finns närvarande såväl i form av robotar och drönare som påverkansförsök via massmedier. Redaktionsledningarna och de enskilda reportrarna har alltför ofta offrat källkritiken för några av branschens synder: sensationalism, svart/vita fiendebilder och glorifiering av den egna krigsinsatsen. Gång på gång har vi saknat analys av konfliktorsaker och kritisk granskning av konflikthanteringsmetoderna för att inte tala om avsaknaden av perspektiv på konfliktlösning.

Det hindrar emellertid inte att det funnits ett stort antal reportrar som gått mot strömmen. Så skedde tidigt under den amerikanska eskaleringen av Vietnamkriget och det fanns kritiska röster även under Gulfkriget 1991 och under Irak-invasionen 2003 (se till exempel Nygren & Hök, 2016).

Viljan att verifiera fakta, att söka sanningen och att kritiskt granska även den egna sidan har genom massmediernas århundranden hållits levande som ett starkt journalistiskt credo (Kovach & Rosenstiel 2001). I dag har det även blivit av kommersiellt värde att presentera fakta på den internationella arenan för att motverka propaganda och ensidiga informationsflöden och för att motsäga direkta lögnen från ”trollfabriker” och statsstyrda mediekanaler.

Gunnar har även här öppnat kanaler för samarbete mellan forskare och journalister – över gränserna. Vårt samarbete med begåvade och kreativa människor i det forna Östeuropa (Polen, Ryssland, Ukraina) har berikat vår förståelse för händelseutvecklingen i dessa stater och i den forna sovjetiska imperiefären och den har även ökat möjligheterna för många att få resurser till en forskning som inte alltid har de maktavandes öra.

De tre forskningsområden som jag nämnt hänger idag intimt samman. Det fanns en tid när lokaljournalistiken gjordes liktydig med husvagnsträffar och tipspromenader. Skribenterna hade ofta börjat som radskrivare med referat från idrottsevenemang och årsmöten. Den lokala journalistiken handlade om till synes isolerade delar av en landsända. Utrikes händelser fanns i et fördolt fjärran och hanterades av helt andra redaktioner.

Idag har flertalet journalister högskoleutbildning och den lokala miljön ser helt annorlunda ut. Influenserna från det globala samhället har trängt in i varje por av vardagslivet: livsstilar, matvanor, företagskulturer, sport och friluftsliv, pedagogik, politik och kulturliv. Lokala journalister har blivit mer eller mindre ”glocala” och börjat lära sig samverka med reportrar över hela världen. Nya dataprogram möjliggör en gränsöverskridande journalistik som kan belysa svåra internationella ödesfrågor som klimatförändring, militarisering av regionala konflikter, flyktingströmmar och pandemier. Samtidigt kan denna ”glocala” journalistik bidra till ökat internationellt samarbete och kunskapsutbyte.

Ett exempel på detta i utbildningen är den magisterkurs i internationell journalistik som Gunnar tog initiativ till redan 2008 ”journalism and international conflict” och som undertecknad basade för under de inledande årgångarna. Här samsas studenter från olika länder och utbildningskulturer såsom Afrika, Asien, Latinamerika och Europa kring ett gemensamt tema. Ett sant ”glocalt” initiativ!

När nu Gunnar stiger av stolen är det min och självfallet många andras förhoppning att han fortsätter att följa och delta i forskning och debatt i de problemområden som jag nämnt ovan och många fler. Den tid är förbi när forskare och journalister slutade sin gärning när de fyllde några och sextio. Man ändrar bara lite i tempo och arbetsrutiner. Gunnar välkomnas att byta kostym och sälla sig till oss andra, en samling oberäkneliga, bångstyriga och häpnadsälvande aktiva seniorforskare och seniorjournalister!

Referenser

- Gray, J., Chambers, L., & Bounegru, L. (2012). *The data journalism handbook: how journalists can use data to improve the news.* " O'Reilly Media, Inc."
- Knightley, P. (1975): *The First Casualty – the War Correspondent as Hero, Propagandist and Myth Maker*, London: André Deutsch
- Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2001). *The elements of journalism: What newspeople should know and the public should expect.* New York: Three Rivers Press (CA).
- Meyer, P. (1973): *Precision journalism*, Indianapolis: Indiana University Press
- Nygren, G. (2015): *Journalism in Change – Journalistic Culture in Poland, Russia and Sweden*, Frankfurt: Verlag Peter Lang
- Nygren, G. och Hök, J. (red) (2016): *Ukraina och informationskriget – journalistik mellan ideal och självcensur*, Karlstad: MSB